

Chinese probleem kon worden opgelost; lukt dat niet, dan zal zij alleen maar slechter worden.'¹ Todjo viel hem bij en de Contactraad ging er accoord mee dat via Wang verbinding zou worden opgenomen met Tsjiang Kai-sjek. Deze ging op het Japanse aanbod niet in en het gevolg was dat 'het Chinese probleem' als een molensteen om Japans hals bleef hangen.

Daarin kwam tot op de dag van Japans capitulatie geen wijziging.

Terugblik

In het beleid dat de Japanners tijdens de Tweede Wereldoorlog in Azië hebben gevoerd, vallen drie dingen op: ten eerste, hoe weinig oprechte steun zij in de meeste door hen bezette gebieden hebben ontvangen bij hun streven, een 'Groot-Oost-Aziatische Welvaartssfeer' te vormen, ten tweede, hoe hol dat beleid was, voorzover het er op was gericht onafhankelijke staten te doen ontstaan, en ten derde, in hoeveel gebieden het gekomen is tot daadwerkelijk verzet tegen de Japanners, al of niet in samenwerking met de Geallieerden en in elk geval steeds als een vorm van steunverlening aan dezen.

Wat het eerste betreft: er is geen gebied geweest waar de inheemse bevolking, ook als delen er van de Japanners bij hun komst als bevrijders hadden begroet, niet na betrekkelijk korte tijd gevoelens van afkeer jegens hen ging koesteren. Het optreden van de Japanners was overal even arrogant en van de hogere beschaving die zij beweerden te bezitten, merkte men niets. Integendeel: hun militairen gingen zich menigmaal aan gruwelijke wreedheden te buiten en voor lichte vergrijpen waren als straf lichamelijke tuchtigingen schering en inslag — aan dergelijke tuchtigingen was de Japanner van jongsaf gewend maar zij pasten niet in het cultuurpatroon dat men in de *Nanjo* aantrof. Daar kwam bij dat, als gevolg van de oorlog en de Japanse vorderingen van levensmiddelen, het voorzieningspeil van de inheemse bevolkingen overal daalde. Geen 'Groot-Oost-Aziatische Welvaartssfeer', maar een Groot-Oost-Aziatische Armoedesfeer werd door de Japanners geschapen. Behalve misschien in Frans-Indo-China ontpopten zij zich overal als hardere meesters dan de Europeanen en Amerikanen waren geweest die zij verdreven hadden. Vooral ook de op grote schaal ingevoerde gedwongen arbeid wekte sterke

¹ Aangehaald in a.v., p. III.